

О МАРШУ И МАНЕВРУ

Развој науке а посебно достигнућа у области технике наметнуо је потребу другачијег третирања фронта и позадине, а раније коришћени термини су застарели. Појмови „позадина“ и „сигурност“ не значе исто што су значили у прошлом рату. У евентуалном рату целе државне територије зараћених страна, па и групе земаља, претвориле би се у војишта, а свака радња би се морала изводити по принципима који одговарају борбеним условима без обзира да ли се та радња (покрет, одмарање) изводи ближе или даље од фронта. Веома брз пораст ватрене моћи наоружања свих видова намеће потребу брзог маневровања трупима по војишту, растресит распоред и рашчлањено кретање. Али, да би се обезбедила победа непосредна борбена дејства ипак захтевају обезбеђење бројне и техничке надмоћности, као и концентрацију снага и технике на тежишту напора. Нуклеарна и термонуклеарна борбена средства не дозвољавају образовање крутих фронтава, тако да су и одбранбена дејства, па макар се изводила са тенденцијом веће упорности, постала еластична. У тежњи за избегавањем јачег удара атомским наоружањем супротне стране, оба противника настоје да маневром по војишту обезбеде брзо и изненадно приближавање непријатељу у циљу последњег удара и исто тако брзо одлепљивање од њега. Ово је, опет, наметнуло потребу за максималном механизацијом армија. Савремени бој постао је тродимензионалан и врло динамичан.

Маршевање са предвиђањем борбе у сусрету, односно заштитничких борби при отступним маршевима, мора се, више него икада раније, изводити са свим јединицама од чете до закључно са армијом, а понекад и групом армија.

Савременим нападним дејствима скоро редовно ће претходити фаза подилажења, односно приближавања — како је неки називају, стим што ће се у општи напад прећи непосредно из покрета. Полазни положаји нису данас ништа друго него линије развоја које су раније одређиване за јединице другог ешелона. У одбранбеним дејствима предвиђају се испади јачим снагама, као и противудар оперативним и оперативно стратегиским резервама.

Подилажење као тактичка радња практиковала се и раније кад год се губио додир са непријатељем. Само, оно је вршено системат-

ски. Најпре су упућивани извиђачки и предњи одреди са тачно одређеним задацима, а потом се приступило планској припреми напада. Напад из покрета се предузимао на слабо организовану одбрану, кад би се код непријатеља појавило расуло, односно кад би се насилним извиђањем постигли изразито видни успеси. Данас се гледиште по том питању знатно измењено. Неки савремени војни теоретичари, чије мишљење има одраза на стварање доктрине армија водећих светских сила, предвиђају, например, формирање тзв. одреда за приближавање јачине од ојачаног пука до дивизије, најчешће оклопне. Ови се одреди ојачавају артиљеријом и ракетама, а подржавају авијацијом и атомским борбеним средствима. Они немају само задатак да ступе у додир са главним снагама противника, већ да га енергично нападну, разбију његове предње делове и створе повољне услове за ангажовање својих главних снага. Командант јединице која изводи марш прати дејство својих претходничких снага анализирајући истовремено и реаговање непријатеља. Он предузима дубља извиђања из ваздуха у циљу откривања покрета непријатељских оперативних резерви. На основу процене ситуације у целини, која се мора извршити за врло кратко време, доноси одлуку о ангажовању главних снага. Део главних снага се упочетку ангажује за обезбеђење бокова претходница (одреда за приближавање) и омогућавање развоја ватрених средстава главнине, артиљерије, ракетних средстава и специјалних атомских оруђа. Када се донесе одлука о начину употребе главнине предузима се ватрени удар на правцима на којима ће се она ангажовати, а затим се прелази у напад. Кад се јединице из маршевског поретка развијају у борбени, обично се предузима и бацање тактичких ваздушних десаната. Бацање оперативних ваздушних десаната врши се зависно од ситуације, задатка јединица и идеје маневра њеног команданта. Удаљеност линије развоја (са које јединице директно прелазе у борбу) од непријатељских предњих делова првенствено зависи од врсте ватрене припреме, односно од јачине атомских средстава која се употребљавају по непријатељском предњем крају. Практично, задржавање јединица је на тој линији врло кратко.

Као што се види савремен наступни марш има неке нове елементе у односу на раније примењене принципе. Тако, например, маршевски циљ јединице нормално је прецизиран борбени задатак, тј. прелазак у напад из покрета и овлађивање одређеном линијом или објектом. С обзиром на тежњу противника да изводи широке маневре по фронту и дубини, сада је далеко теже него раније одредити линију сусрета са главним снагама противника и зато се мора у току марша рачунати са изненадним сукобом са јаким непријатељским снагама, што намеће потребу да се борбеној готовости маршевских колона поклони далеко више пажње него раније, а разлика између маршевског и борбеног поретка мора бити што мања. Логично је да тежња за повећањем борбене готовости маршевских колона угрожава принцип удобности маршевања, те је вештина помирити ове две супротности.

И убудуће важиће принцип да ће у сусретној борби победити она страна која буде у стању да што пре уведе у борбу најјача ватрена средства, која успе да се раније развије и уведе у борбу главне снаге и уз то примени најцелисходније тактичке поступке. Да би се та тежња могла остварити потребно је да маршевска зона пружа повољне услове за маневровање како по фронту тако и по дубини. Само, у односу на раније стање атомска борбена средства наметнула су нов проблем — потребу за рашчлањеним маршевањем и растреситошћу којом се неминовно угрожава способност јединице да се брзо развије и обезбеди одговарајућа сила удара, нарочито ако у маршевској зони нема довољно добрих путева и ако земљиште није маневарско. Зато се приликом планирања марша мора свестрано проучити ситуација, првенствено земљиште, квалитет комуникација и могућности за маскирање, састав, јачина и распоред непријатељских снага и могућности судара са њима по времену и простору. Тек тада може се донети одлука и приступити формирању маршевског поретка. Како ће се он формирати првенствено ће зависити од циља марша. Ако је ситуација јасна, ако се зна приближно тачан распоред непријатеља, његових обезбеђујућих делова, главних снага и резерви, и ако се жели извршити напад из покрета, маршевски ће поредак бити прилагођен том циљу. Претходничке снаге (снаге за приближавање) биће такве јачине како би могле да разбију непријатељеве обезбеђујуће ешелоне, ухвате додир са његовим главним снагама и омогуће ватреним средствима развој и извршење ватреног удара. Значи, претходница ће претстављати здружене одреде састављене од пешадиских, оклопних, артиљериских, инжињерских и других јединица.¹⁾ За њима, испред главнине, кретале би се артиљериске јединице укључујући ту и специјална оруђа или ракетне уређаје за гађање атомским зрнима. Главнина ће имати онакав маршевски поредак који ће јој омогућити најбржи и најудобнији долазак на маршевски циљ — полазни положај за напад или линију развоја.

У ситуацији кад се зна само распоред непријатељских предњих делова организација марша мора бити друкчија. На пример, правремено се може утврдити (извиђањем из ваздуха, агентуром и другим врстама извиђања) да је непријатељ организовао за одбрану одређену зону и да је утврдио поједине линије. Извиђачким и предњим одредима може се установити распоред непријатељевих предњих делова; може се чак открити и распоред његових главних снага и резерви, али је врло тешко унапред одредити начин како ће све те снаге дејствовати. Ту може да наступи неколико случајева.

¹⁾ Неки други војни теоретичари сматрају да главне снаге не треба увести у борбу пре него што се одреди приближно тачан распоред непријатељских снага. Они нису за формирање одреда за приближавање, већ да треба у маршевској зони сваке дивизије имати по један предњи одред, у циљу „чишћења“ терена од непријатељских иступрених и извиђачких делова, и претходнице стандардне јачине које треба да успоставе додир са непријатељским главним снагама и обезбеде развој сопствених ватрених средстава.

Први случај. Страна која се налази у одбрани може да има јаке снаге на првој одбранбеној линији, слабије на другој и такође врло јаке оперативне резерве на трећој линији и у оперативној дубини. Кад би страна која изводи марш са намером да пређе у напад знала да је противник тако организовао одбрану, поступила би као у раније размотреном случају, тј. претходничке снаге биле би слабије, а први маршевски ешелон имао би задатак да врши пробој прве одбранбене линије, док би га остали ешелони обезбеђивали и вршили експлоатацију успеха. Али, ако је ситуација нејасна, онда претходница мора бити јака. У том случају она ће напасти противничку прву линију, стим што снаге главнине морају бити у сваком моменту готове да је подрже ватром и да саме узму учешћа у пробоју.²⁾

Други случај. Кад бранилац има слаб први ешелон, јачи други, а главне снаге у резерви, у основи концепције такве одбране лежи извођење маневра по дубини како би се развукле противничке снаге и створили повољни услови за извршење противудара јаким резервама у циљу преузимања иницијативе. Нападач у том случају мора да има јаку претходницу која би имала задатак да разбије слабије истурене снаге браниоца и ухвати додир са његовим главним снагама. А како ће се ангажовати нападачева главнина? Природно је да се то тешко може унапред предвидети и да одлука о ангажовању главнине постепено сазрева упоредо са уочавањем и анализом битних елемената ситуације. И овде могу да наступе разне варијанте. Ако се уочи распоред непријатељеве главне групаације, онда треба тежити њеном фронталном везивању слабијим снагама, а маршевски поредак своје главнине постепено доводити у еволутивни, и то тако како би се на крилима створиле најјаче снаге које би обухватом, уз подршку авијације и атомских средстава, приступиле уништењу непријатеља. Ако је, пак, непријатељ развучен на широком фронту, онда ће се прибегавати фронталном удару у циљу њиховог расецања, комадања и почесног уништења. Може се десити да се таквим фронталним налетом не расеку непријатељеве снаге већ да се нападачеве заглаве између бочно распоређених или маневром касније изведених снага противничке стране на бокове нападачевог клина, те да сам буде отсечен и уништен.

Трећи случај наступа кад страна која има иницијативу разбије први оперативни ешелон и отпочне гоњење у оперативној дубини па се сукоби са оперативним или стратегиским резервама противничке стране. То је, уствари, типична сусретна борба, с том разликом што нападач нема чист маршевски поредак, већ такав који му обезбеђује извршење гоњења, тј. испред претходнице имаће јаке гонеће одреде. Принципи вођења такве сусретне борбе битно се не мењају у односу

²⁾ Код Бјелгорода августа 1943 год. 1 оклопна совјетска армија која је дејствовала као други ешелон Вороњешког фронта, уведена је из покрета за пробој немачког другог одбранбеног појаса. У претходници је имала један оклопни корпус који је, уствари, и извршио пробој. Главне снаге су штитиле бокове, а затим прошириле успех.

на раније, сем утолико што претходнице у сваком случају морају бити јаче како би сигурно обезбедиле потребно време за маневар главним снагама по дубини. И овде је основно питање ко ће пре да узме иницијативу и наметне противничкој страни своју вољу, дакле, водиће се борба за време и простор, за брже увођење јачих борбених средстава и заузимање погоднијих линија. Код савремене сусретне борбе, обе стране користеће се јаким ваздушним десантима које ће бацати на бокове противничких колона са задатком да их пресеку и развлаче. Поред тога, масовна примена атомских средстава, као и механизоване и врло покретљиве армије, даваће том виду борбе далеко већи интензитет и динамичност. Раније се сматрало да страна која у сусретној борби пређе у одбрану или почне да се повлачи неминовно губи битку. То више не мора да буде тако. Сасвим је могуће да једна страна са претходничким снагама привремено пређе у одбрану на повољним положајима, а да брзим еволуирањем маршевског поретка у борбени предузме обухватан маневар, наткрили противничку страну и пређе у одлучан напад. У савременим условима могуће је практиковати да се претходничке снаге повуку, а упоредо с тим да се на погодан начин врши еволуирање маршевског поретка уназад и избацивање својих главних снага лево и десно, а затим да се непријатељ увуче у клешта, после чега долази до одлучног удара на оба бока и позадину, окружења и уништења.

Поред маневровања и сусретних борби које смо досад поменули, могуће је да до сусретне борбе дође у ситуацији кад страна која се налази у одбрани предузме „испад“ јачим снагама. Раније практиковани испади имали су уско тактички карактер. Данас се, међутим, предвиђају испади јачим снагама који би имали оперативни значај.³⁾ Могућности вршења испада јачим снагама код савремених армија су порасле услед њихове велике покретљивости, јаким ватрених средстава, у првом реду атомских и ракетних, јаким ваздухопловних снага и јаким ваздушнодесантних јединица, нарочито оних које се пребацују хеликоптерима. Страна која врши испад првенствено има за циљ да се бори за преузимање иницијативе у моменту кад је противничка страна осетљива, тј. кад врши еволуирање својих маршевских поредака и развија ватрена средства, артиљерију и ракетне лансирне уређаје. Нападач је у том моменту осетљивији и због тога што је слабије утврђен, више прикупљен и боље осматран.

³⁾ Уствари, испади оваквих размера су „превентивни напади“, односно „превентивне офанзиве“. Идеја о преласку у напад на противника који се припрема да нападне није нимало нова. Овакви преласци у напад предузимани су још од првих дана вођења организованих сукоба. Курска битка у прошлом рату је израз такве идеје у оперативно-стратешким размерама. Али никад раније у историји ратова нису били створени тако повољни услови за извођење оваквих дејстава као данас. Јер, прећи у напад јаким снагама у моменту кад престоји непосредан напад противничке стране, могуће је само ако се располаже високим маневарским способностима, јаким ватреним средствима и јаким авијацијом. То је тежња да се нападачу наметне своја воља одмах у почетку, кад је он тек приступио реализацији својих планова. Неоспорно је да се за такав подухват морају обезбедити одговарајућа средства.

У будућности може доћи до сусретне борбе, као што је то био случај и досад, кад обе стране изгубе додир па теже да га успоставе. У том случају обично се сукобљавају јаче снаге, претежно оклопне, које подржава јака авијација, тако да борба у целини добија широке размере и велики интензитет. Она ће отпочињати обично слабијим снагама са постепеним њиховим нарастањем и предузимањем широких маневара у циљу заузимања повољнијих положаја.

Досад разматрана питања сусретне борбе и маневра односе се углавном на армије великих земаља опремљене најмодернијим наоружањем и техником. Одмах пада у очи да су овакви маневри изводљиви једино на одговарајућем земљишту које је равничасто и добро пролазно у маневарском смислу и које има развијену комуникациску мрежу. Предузимањем маршева и маневра крупним јединицама првенствено се компликује снабдевање. Колоне се неминовно оптерећују огромним позадинским ешелонима што их продужује у недоглед. Да би се избегле сувише дугачке колоне које је иначе тешко обезбеђивати и развијати, потребно је да у маршевској зони постоји већи број комуникација како би свака дивизија могла да маршује најмање у две колоне.

Маневровање крупним јединицама армија засићених техником врло је тешко на јаче испресецаном и планинском земљишту са мало комуникација које се обично провлаче узаним долинама планинских река наткриљених кањонима. Због њихове издужености, а и тешког осматрања земљишта, колоне је врло тешко обезбеђивати, оне постају осетљиве а прерастање маршевског поретка у борбени врло је споро. На таквом земљишту армије засићене техником могу се сударити најчешће фронтално, односно челима претходница, уз ограничену употребу мањих ваздушних десаната, првенствено хеликоптерских. На тај начин долази до негације оних преимућстава која армије засићене техником имају на маневрском земљишту. Планински путеви најчешће јако отежавају двосмерни саобраћај, претицање возила је такође врло отежано, а тиме и маневар ватреним средствима, првенствено артиљеријом, у циљу брзог поседања ватрених положаја. Артиљерија ће се најчешће врло споро развијати за дејство, а њен добар део биће принуђен да отвара ватру са саме комуникације. Уколико то није могућно, онда ће део артиљерије остати за извесно време ван дејства. Развој главнине за борбу одвијаће се споро, а интензитет нарастања удара биће мали. Ако се жели обилазан или обухватан маневар, могућно га је извести само пешадиским снагама. Одвајање од технике и недостатак одговарајућег комфора на који је војник привикао, и недовољна увежбаност за рат на таквом терену чине га мање борбено способним. Према томе, за ратовање на испресецаном, пошумљеном и беспутном земљишту треба имати и одговарајућу „технику“ и добру кондицију и увежбаност људства, тако да се може без резерве тврдити да интензитет сусретне борбе на таквом земљишту и брзина маневровања неће бити управо

пропорционални степену засићености техником јединица које изводе дејства.

Занимљиво је на оваквом земљишту размотрити маршевање и маневровање армија мање засићених техником, затим лаких пешадијских и планинских јединица, као и сусретну борбу јединица таквих армија са јединицама армија богатијих техником.

На брдовитом и планинском земљишту које ограничава или потпуно искључује кретање технике ван комуникација најбоље маневарско средство и даље остају добро извежбан пешак и товарни коњ, а најефикаснија ватра митраљеска са кратких растојања, минобацачка и артиљериских оруђа која гађају непосредно. Услед јаке испресецаности земљишта и врло повољних услова за заклањање, ефект ватре авијације и атомских средстава далеко је мањи него на равном и маневарском земљишту, чак је и ватра класичне артиљерије, нарочито крупно калибарске, услед повећаног растурања, мање ефикасна. Према томе, пешадијски бој на таквом земљишту и даље је од прворазредног значаја. Истина, данас су модерно опремљене армије у могућности да и на испресецаном земљишту спуштају јаке хеликоптерске десанте, а на висоравнима и јаче ваздушнодесантне јединице (бригаде и дивизије), али услед отежаног маневра, спајање са тим јединицама је врло споро и њима увек прети да буду уништене пре него што стигну јединице с фронта. Јер, маколико јаку транспортну авијацију и хеликоптере имала, модерно опремљена армија неће моћи да баца тако јаке ваздушне десанте којима би постигла надмоћност над супротном страном која има претежно лако опремљене јединице, а ратује на земљишту које добро познаје и које је благовремено припремала за рат, а што је најважније, која је цео народ припремала и наоружала за борбу против падобранаца и непријатеља уопште.

Лако опремљене армије које ратују на властитој територији претежно брдског и планинског карактера водиће не мање динамичан рат од армија засићених техником који оне воде на маневарском земљишту. Оне ће такође изводити маневре, како по фронту тако и по дубини, и упуштати се у сусретне борбе. Само, ти маневри и те сусретне борбе биће специфичне и имаће за циљ да непријатеља доведу на такву просторију, односно у такве услове који га лишвају техничког преимућства и присиљавају да води бој средствима исте ефикасности као и противничка страна. Лаке армије, у оперативним и оперативно-тактичким размерама, перманентно ће се појављивати у улози и нападача и браниоца. Оне ће на једном правцу вршити отступне маршове да би избегле уништавајуће ударе непријатељске технике, а на другима наступне и бочне маршове и маневре у циљу напада на слаба места непријатељског распореда, издужене колоне, откривене бокове, позадину, као и напада на ваздушне десанте. Јединице тих армија не могу рачунати с тим да изводе маршове у условима кад их непријатељ осматра, јер неће увек располагати средствима која би им то обезбедила (јака авијација или средства про-

тивваздушне одбране). Оне не могу много рачунати ни стим да стварањем техничке и бројне надмоћности изврше удар по непријатељу те да га тако разбију и униште. Првенствено морају рачунати на то да се маршевање и маневровање изводе скривено — незапажено од непријатеља, а да се удари врше изненадно, блиском ватром, по местима где наоружање којим располажу може да дође до најјачег изражаја.

Поменуте јединице тежиће најчешће, да изводе ноћне маршeve или да маршују по слабом времену које отежава дејство авијације. Дневни маршеви ће се предузимати само ако их непријатељ наметне. На брдовитом и планинском земљишту иницијативу ће имати она страна која буде покретљивија, односно питање иницијативе ће се постављати у сасвим новој форми, а мораће се примењивати и друга мерила за дефинисање тог појма. На пример, јединица засићена техником и везана за комуникације може да испољава офанзивност и да напредује, али само у уском појасу око комуникације. Бранилац, технички слабији, супротстављаће се нападачу фронтално са разним степенима упорности. На положајима који нуде боље услове заклањања и маскирања даваће јачи отпор, да би друге, на којима би могао да дође под удар нападачеве технике, на време напустио. Дакле, у целини, фронтално ће бранилац најчешће бити у дефанзиви, сем у случајевима кад постоје изразито повољни услови за активна фронтална дејства. Али, истовремено са вођењем одбранбених дејстава на фронту, бранилац може да упути према непријатељевим боковима јаке снаге, често јаче него с фронта, које ће из марша прелазити у напад и дејствовати изразито офанзивно. Такви бочни удари биће изненадни и наизменични у виду заседа или брзих препада на више места, при чему ће се тежити да се иницијатива стално држи у рукама. Уколико би запретила опасност њеног губљења, треба предузимати извлачење и мењати место напада.

Јединице које изводе маршеве и врше маневар на боковима непријатељевог распореда и у његовој позадини морају имати изразито еластичан маршевски, односно борбени поредак. Маршевање ће изводити у више мањих колона кад год је то могућно. Колоне не би требало оптерећивати позадинским јединицама, осим оних најнеопходнијих које обезбеђују транспортовање муниције и хране потребних за извршење одговарајуће акције. Ако непријатељ нема планинских јединица, позадини не прети нарочита опасност изненадног напада са земље, те се може, уз обезбеђење, за извесно време оставити у погодном рејону и добро маскирати. Напади ваздушних десаната су могућни те је зато комору најбоље остављати у рејону непогодном за спуштање ваздушних десаната. Остављање позадинских јединица може се практиковати само ако се изводе маневри ограничени по времену и простору и мањим јединицама. Ако јединице предузимају дуже маршеве и покрећу сва своја средства, маршевање на планинском и јаче испресецаном земљишту неће претрпети неке битне промене у односу на раније примењиване принципе. Покривено земљи-

ште омогућује да се маршује скривено од непријатељске авијације, а сусретна борба је могућна са брдским и обичним пешадиским јединицама уз употребу оне врсте технике која може да се креће ван добрих комуникација, што значи да ће таква борба мање-више бити равноправна. Овде је далеко лакше одредити маршевски циљ са великим процентом сигурности да ће се тај циљ остварити, а зависно од маршевог циља вршиће се и постројавање маршевог поретка. У савременим условима само ће циљ марша бити различит. Поред раније извођених маршева у циљу посласка у фронталан напад или поседања за одбрану одређених линија, сада се може вршити марш већим јединицама у циљу бочног напада на непријатељске колоне које продиру дуж комуникација и долинама река. Маршевање са таквим циљем мора се изводити у тајности како би и прелазак у напад био изненадан. У том случају се неће слати предњи одреди, већ само извиђачке групе које треба да открију распоред непријатеља. Јачина претходнице зависиће од идеје маневра. Ако се до маршевог циља предвиђа фронтална сусретна борба (коју у принципу треба избегавати), онда у претходницу треба одредити трећину снага и до половине артиљерије. Јаку претходницу такође треба имати ако она треба да буде носилац маневра приликом напада на непријатеља. И за маршевање на планинском земљишту важи правило да се отстојања између ешелона двоструко повећају у односу на досадашње норме, а да се унутар ешелона маршује прикупљеније. Ешелоне треба осамосталити кад год је то могућно, тј. ојачати их артиљеријом и позадинским јединицама, којом приликом не би постојао посебан позадински ешелон. Али, биће најчешће случај да се у маршевској зони јединице налази само један пук којим могу да се крећу запреге. Тада ће се обично тим путем кретати артиљерија и позадинске јединице у посебној колони, са претходницом и заштитницом као обезбеђењем, док ће се пешаци и товарна грла кретати стазама лево и десно од пута.

И на планинском земљишту, кад год је могућно, треба тежити да се маршује у више колона.

Бочним обезбеђењима колона поклања се потребна пажња.

У поменутих условима маршевања и маневровања постају нарочито актуелна питања борбе са ваздушним десантима. Користећи висоравни и веће пропланке, непријатељ може да спусти и на планинском земљишту јаке ваздушне десанте: батаљоне, ваздушнодесантне бригаде па чак и дивизије. Природно је да ће се правремено предвидети таква могућност и да ће се рејони погодни за спуштање ваздушних десаната запречити, а такође ће се јединицама које су распоређене у њиховој близини предвидети маневар за напад на ваздушне десанте. Ангажовању јединица против ваздушних десаната скоро ће редовно претходити марш. У тој ситуацији марш се најчешће изводи дању и то у условима велике активности непријатељске авијације, која може да користи и атомска средства, што на планинском земљишту чини борбу против ваздушних десаната понекад

компликованијом него на маневарском и равном. На маневарском земљишту против јачих ваздушних десаната могу се ангажовати јаке оклопне снаге — оклопне бригаде па и дивизије које су покретљиве и мање осетљиве на нападе авијације и атомске ударе. И на планинском земљишту, где се очекује спуштање већих ваздушних десаната, могу се користити оклопне јединице, али мање — оклопни батаљони и бригаде као и дивизиони самоходне артиљерије. Те јединице ће се успешно користити само ако је њихов првобитан распоред био такав да у борбу против ваздушног десанта могу да крену у рашчлањеном борбеном поретку, да могу успешно да маневрују и избегавају сасрећене непријатељске ватрене ударе, то јест, ако се и саме буду налазиле на висоравни погодној за употребу оклопне технике. Иначе, ако њиховом нападу буде претходио дневни марш по узаним планинским комуникацијама, онда се од њих не може ништа нарочито очекивати, јер ће бити десетковане непријатељском авијацијом и атомским средствима пре него што дођу до десанта. Отуда ће у планини пешадиске јединице претстављати основну ударну снагу у борби против ваздушних десаната. У циљу приближавања ваздушним десантима пешадиске јединице ће првенствено користити шуму и кретаће се ван комуникације. У напад ће прелазити са ивица шума и, користећи увале и јаруге, тежиће да се што више приближе непријатељу, да ступе с њим у блиску борбу и тако смање или искључе могућност ангажовања авијације или атомских средстава од стране непријатеља. Ако ситуација после бацања непријатељског ваздушног десанта није постала нарочито критична, тј. ако не прети опасност да ваздушни десант јако угрози извлачење наших снага с фронта, и ако у току дана неће доћи до спајања главних снага и десанта, онда је десант најбоље изоловати и спречити му маневар, а у току ноћи енергично га напасти и уништити.

Досада је било речи о ваздушним десантима спуштеним на одређену просторију према којој се потом изводе наступни маршеви у циљу напада на десант, што значи да се маршевски циљ може унапред утврдити, тј. одредити линија развоја на коју се долази у маршевском поретку или, пак, на коју се излази у рашчлањеном — еволуционом поретку, а затим се прелази у напад после краће ватрене припреме или без ње. Овде треба рачунати и стим да може доћи и до сусретне борбе са деловима ваздушног десанта, што намеће потребу слања предњих одреда у циљу заузимања нарочито важних линија и објеката и њиховог држања до доласка главних снага. Такође се формирају и претходнице које треба да обезбеде развој главнине. Маршевски поредак јединица, нарочито ако се изводи дању у условима појачане активности непријатељске авијације, треба да је рашчлањен, али не на уштрб борбене готовости. Зато је најбоље маршевати у више малих колона које би се кретале ван комуникација и покривеним земљиштем. Покрет технике, ако је неопходно да се врши дању, изводи се по мањим ешелонима, брзо и у скоковима.

Борба са ваздушним десантима може да се изводи и у тежим околностима, како на планинском тако и маневарском земљишту.

Ваздушни десант, падобрански или хеликоптерски, могу бити бачени директно на маршеску колону и у њену непосредну близину и то код чела, средине, или зачеља колоне, што зависи од тога какав се циљ жели постићи. Ако страна која баца ваздушни десант жели да привремено заустави противничку маршевску колону или да јој успори марш како не би пре ње стигла до неког важног објекта или линије, онда ће се десант бацити на чело колоне. Ако се жели пометња у противничком маршевском поретку и расецање колоне, десант се баца по средини и, на крају, ако се претпоставља да ће фронталним и бочним ударом непријатељска маршевска колона бити разбијена и натерана на отступање, десант се баца на зачеље у циљу пресецања отступнице. Употреба таквих десаната нормално се условљава потпуном превлашћу у ваздуху, а непосредном њиховом спуштању претходе сасрећени удари авијације и бацање атомских пројектила. Значи, авијација треба да принуди противничке колоне да се заклоне, тј. да их паралише, а онда се изненадно појављују транспортни авиони и хеликоптери који избацују десанте уз непрекидну заштиту сопствене авијације.

Бацање ваздушног десанта на колону изводиће се, највероватније, на тај начин што ће се бацити на одговарајуће земљишне објекте с једне или обе стране колоне. Избор места за спуштање ваздушног десанта обично се врши на основу аерофотоснимака. Удаљеност од колоне треба да је толика да десант успе да се прикупи и запоседне одговарајући земљишни објект пре него што га снаге које маршују организовано нападну. Та удаљеност зависи од услова земљишта и кретаће се од 1—2 км. Првенствени задатак ових десаната биће спречавање маневра непријатељске колоне поседањем нарочито важних земљишних објеката, а употребљавање се у условима потпуне ваздушне надмоћности и у непосредном садејству са трупама које дејствују са земље. Тежња ће бити да се спајање са ваздушним десантом изврши за неколико часова.

Употреба таквих десаната у савременим условима сасвим је реална и с тим треба рачунати приликом планирања и извођења марша нарочито у армијама са слабијом авијацијом и технички уопште слабије опремљеним. Она се предвиђа и против механизованих колоне, али у ситуацији кад непосредно следи блиска сусретна борба и брзо спајање с јединицама на земљи. Очигледно је да ти десанти не могу рачунати на неки успех ако се баце на оклопне и механизоване колоне. Али при ваздушној надмоћности оне и механизованим колонама могу ометати кретање и довести их у ситуацију да изгубе иницијативу (запоседање теснаца и рушење мостова). А ако су у питању маршевске колоне слабо засићене техником, онда их овакви десанти могу довести у врло неповољан положај, нарочито ако престоји блиска сусретна борба.

Изнето разматрање још једанпут потврђује поставку да је у савременим условима, са технички слабије опремљеним јединицама и при ваздушној инфериорности, најбоље избегавати дневне мар-

шеве. Ако ситуација намеће дневни марш као неопходну нужност онда се мора рачунати са свим могућним тешкоћама и бити спреман за њихово савлађивање.

Као врло актуелно поставља се питање организовања маршевског поретка и то не само у технички слабије опремљеним армијама него и у најмодернијим. У модерним армијама чије се људство пребацује оклопним транспортерима — гусеничарима и тенковима, а чија је артиљерија претежно самоходна и делом оклопљена, није нарочит проблем како се борити против ваздушних десаната на маршу, јер њихова пешадија може да води борбу из транспортера, а тенкови су врло ефикасно средство борбе против десаната. У тим армијама је актуелно како комплетирати маршевске колоне и ешелоне у свакој колони и како решити питање рашчлањавања. Као посебно питање се поставља како одредити на маршу место позадинских јединица и других неборбених делова. Услед могућности изненадних напада у току марша са чела, бокова, и из ваздуха, позадински ешелони се јављају као најрањивије место маршевских колона. С друге стране, потреба да се између ешелона, услед могућних атомских напада, држи што веће отстојање још више компликује решење проблема. Ако би се, на пример, желело да се и даље сачува познати принцип да од једног атомског пројектила јачине 20 КТ не сме да страда јединица већа од батаљона, онда ни ешелони не би смели бити већи од батаљона, а отстојање између ешелона требало би да буде најмање 3 км. Али, с обзиром на то да постоје мањи а и већи атомски пројектили од 20 КТ, то изнета норма нема никакву практичну вредност. Отуда се код модерних армија решење више не тражи у неком бесконачном рашчлањавању маршевских поредака, већ у њиховом сигурнијем обезбеђењу од напада са земље и из ваздуха. Постоји, на пример, тенденција да се маршевски ешелони што више осамостале за дејство, тј. да једна јединица претставља целину како на маршу тако и у борби до које може доћи у току марша. Отуда неки сматрају да маршевски ешелон треба да има у свом саставу све потребне елементе, артиљерију, инжињерију, санитарске јединице и неке делове позадине. Овакав маршевски поредак био би врло хетероген. Удобност маршевања била би мала, а возила би се неједнако напрезала, тешко би било држати и прописана отстојања, али би зато борбена готовост била потпуно заступљена и не би било онако рањивих места као што су то били позадински ешелони са зачеља. Противници тих маршевских „мозаика“ сматрају да је боље, нарочито кад у маршевској зони има довољно комуникација, да се образују јаке крилне колоне и то тако како би могле да у сваком моменту приме борбу, а у средњој колони да се крећу сви неборбени делови јединице која маршује. Средња „неборбена“ колона имала би јак челни и заштитнички ешелон. Између ешелона средње колоне кретали би се мањи одреди тенкова и пешадије у транспортерима. Овакав би поредак претстављао компромис између потребе чувања борбене готовости и удобности маршевања. Ако је, пак, маршевање у три колоне немогућно, онда се

неборбени ешелон помера више према средини колоне уз одређивање специјалних јединица за бочно и непосредно обезбеђење самог ешелона (распоред тенкова дуж позадинског ешелона).

За решавање проблема постројавања маршевског поретка постоје, углавном, два решења — или маршевати ноћу, по временским непогодама и кад је ситуација у односу на непријатеља јасна па се држати више класичних принципа при формирању маршевског поретка, или дневне маршеве изводити оним јединицама које су за то способне, уз одговарајућу заштиту авијацијом. Свако друго маршевање треба изводити ван комуникације по испресецаном и покривеном земљишту где непријатељска авијација не може да дође до нарочитог изражаја и где је употреба ваздушних десаната ограничена или искључена.

Оклопне и јединице засићене техником уопште, организовање маршевски поредак зависно од циља маршевања о чему је раније било речи. Ако је ситуација нејасна, те је могућно очекивати изненадну сусретну борбу, онда се осамостаљује сваки ешелон. Основни принцип кога се треба држати при формирању маршевског поретка је да се изврши што веће рашчлањавање по фронту и дубини и да се сачува максимална борбена спремност јединице која изводи марш.

Елементи маршевског поретка остали би углавном исти, стим што ће доћи до извесне модификације њихове унутрашње структуре па и намене.

Например, слање извиђачких одреда онаквог састава и јачине и онакве намене како је то рађено раније, не одговара савременим условима. У прошлом рату су извиђачки одреди формиран и од изразито лаких и покретљивих јединица, са малим бројем тенкова и слабим артиљеријом. Њихов је задатак био извиђање и избегавање борбе. Данас се таква употреба извиђачких одреда не би могла практиковати чак ни код армија које ратују на сопственој територији, јер су извиђање из ваздуха и активност авијације уопште далеко већи него раније, а тиме и могућност откривања оваквих јединица, које могу бити нападнуте са земље јаким брзим снагама у садејству са авијацијом и мањим ваздушним десантима. Отуда ће се при маршевању у савременим условима више ићи на формирање предњих одреда јачег састава, са већим бројем тенкова и јаком артиљеријом и који су у стању да самостално воде борбу дуже време. Овакви одреди, поред извршења одређеног задатка — поседања важних линија и објеката и њиховог одржавања до пристизања главних снага и разбијања непријатељских предњих делова — извршаваће задатке и извиђачке природе. Они ће из свог састава повремено упућивати, напред и бочно, извиђачке органе у циљу прикупљања података. Може се рећи да ће предњи одреди бити стални елементи сваког маршевског поретка модерно опремљених јединица које маршују на маневарском земљишту. Зависно од величине јединица које маршују, они ће се упућивати на већа удаљења од главнине него раније, често 50 па и више километара. Овакви предњи одреди нису више само обе-

збеђујући елемент маршевског поретка, већ и борбени. Они треба да „очисте“ терен од непријатељских делова и омогуће несметан покрет својој главнини све до хвататања додира са његовим главним снагама.

За предњим одредом кретаће се претходница. Она и даље мора бити снажан здружени одред у чијем ће се саставу налазити до 1/3 снага јединице која маршује. Какви ће бити састав и јачина претходнице зависиће од конкретне ситуације. Као што је раније већ речено, ако претходница има задатак да разбије први непријатељски борбени ешелон, и то фронталним дејством, онда је нормално да у свом саставу има што више тенкова и најмање половину артиљерије којом јединица располаже. Она би се тада кретала 10 до 20 км од главнине (а ако маршује јединица већа од дивизије и више) и у садејству са предњим одредима извршавала би, прво, задатак обезбеђења главнине, а друго, борбом би стварала главнини најпогодније услове за њено ангажовање. Али, ако се прдузимају бочни маневри у циљу обухвата, онда ће претходница бити најслабији ешелон маршевског поретка. Она ће у свом саставу имати првенствено јака противоклопна средства, нешто мало тенкова и неопходну артиљерију за подршку. Најјачи ће бити онај ешелон који врши обухват и на који пада тежиште дејства. У његовом саставу ће се налазити највише тенкова и јака артиљериска средства. Да ли ће се том ешелону за маневровање дати више или мање артиљерије зависиће од могућности њене употребе на правцу где се предузима маневар, као и од тога да ли је за фронтално везивање непријатеља потребно ангажовати јака артиљериска средства.

Ако је ситуација неизвесна и ако се очекују изненадни бочни напади јачих непријатељских снага, онда је најбоље да сви ешелони, укључујући ту и претходницу, буду сличног састава и јачине и оспособљени за самостално дејство. Значи, овакви ешелони би претстављали здружене одреде са сопственом артиљеријом и позадинским јединицама и органима. Посебан позадински ешелон не би постојао. Бочно, на удаљење 5 до 10 км слала би се бочна обезбеђења, чији би јачина и састав зависили од карактера земљишта и могућности бочног кретања. Отстојање између ешелона требало би да се креће од 5 до 7 км како би се обезбедио слободан простор за развој и маневровање и постигло одговарајуће разређивање у случају јачег напада из ваздуха и атомских удара. Јединице унутар ешелона маршевале би збијеније, како би се ешелон могао брзо ангажовати као компактна целина и обезбедити одговарајућу силину удара. С обзиром да ће се избегавати формирање самосталног позадинског ешелона, то се неће формирати заштитница, јер ће задњи ешелон имати и ту улогу. Заштитница као посебан елемент маршевског поретка формираће се само у отступном маршу. Њена јачина ће бити слична јачини претходнице у типичном наступном маршу. Непосредан контакт са непријатељем у отступном маршу одржаваће се истуреним одредима сличног састава и јачине као што су и предњи одреди.

Тако би отприлике изгледао савремено постројен маршевски поредак оклопних и моторизованих јединица, било да маршују у једној или више колона, стим што треба имати у виду да се у маршевској зони, на пример, дивизије шаље само један предњи одред и једна претходница која се креће испред главне колоне. Остале колоне истурају предња обезбеђења, а састав ешелона им је онакав како је то предвиђено идејом маневра команданта јединице. Тако постројен маршевски поредак нема оних нежељених рањивих места, а у целини је еластичан и способан за брзо прерастање у борбени поредак, као и за извршење одговарајућег маневра.

Може се поставити питање како треба да изгледа маршевски поредак изразито пешадиске јединице која се креће претежно пешке, али која у свом саставу има и тенкове, моторизовану артиљерију, самоходну артиљерију, моторизоване позадинске делове па и сточну запрегу. Постројавање маршевског поретка такве јединице првенствено се компликује постојањем различитих транспортних средстава, чије су маневарске способности неједнаке. Ако таква јединица маршује на маневарском земљишту где је могућан изненадан сукоб са непријатељем и напад његових снага на бокове, онда је врло тешко обезбедити неопходну борбену готовост и минималну удобност маршевања. Приликом маршевања на маневарском земљишту где је могућна сусретна борба, практично је немогуће елиминисати рањива места оваквих маршевских поредака. Али, треба имати у виду да ће циљ марша таквих јединица најчешће бити, не напад и развијање непријатеља, већ прихват сопствених снага и прелазак у одбрану на погодној линији. У том случају, а нарочито ако су могућности употребе оклопне технике каналисане по правцима, што ће такође бити најчешће, онда ће и постројавање маршевског поретка бити олакшано. Ове јединице, исто као оклопне и оне засићене техником, морају да на 30 до 40 км испред главнине упућују јаче здружене предње одреда који би били моторизовани и у свом саставу имали би тенкове и артиљерију. Они би имали задатак да ухвате додир са непријатељем, прихвате наше снаге и да еластичном борбом обезбеде претходници поседање за одбрану најповољније линије. Претходница треба да буде јача и покретљивија применом маневра дивизиских транспортних средстава. У њен састав укључује се највећи део самоходне артиљерије и тенкова и до половине целокупне артиљерије. Она би се кретала на удаљењу од 15 до 20 км од главнине. Кад предњи одреди ступе у борбу командант претходнице би, по одобрењу команданта јединице, изабрао најпогоднију линију за одбрану и на њој развио претходницу. На тој линији би извршио прихват предњег одреда, а затим би продужио одбрану одређеног степена упорности који ће диктирати ситуација, стварајући истовремено главнини потребно време да се, ешелонирајући се по дубини, развије за борбу.

Ешелони главнине кретаће се углавном пешке. Тешко је говорити о осамостаљењу ешелона, јер је немогуће заједно кретати пешадиске и моторизоване јединице. Било би најбоље да се унутар еше-

лона маршује прикупљеније, како би се запрете кретале комуникацијом, на нешто већем отстојању, а са стране, каналима, колоне пешака. Између ешелона отстојање би се морало повећати на 4 до 6 км. У створеним међупросторима кретали би се, у скоковима, моторизована артиљерија, самохотке и део тенкова, који би се користили као обезбеђење од изненадних бочних напада. Позадински делови такође би се распоредили по деловима у међупросторе ешелона, а ако им је одузет део транспортних средстава, онда се могу пребацити посебним ешелоним и то касније, кад се главнина развије за борбу, стим што ће им се упутити посебно обезбеђење.

Код извођења марша оваквим јединицама нарочита пажња обраћа се на противваздушно и АБХ обезбеђење, посебно на службу обматрања и јављања о појави непријатељске авијације како би се могло предузети брзо рашчлањавање маршевског поретка, првенствено склањањем пешадије лево и десно од комуникације.